

ÇİN'İN YÜKSELİŞİNDE KRİTİK UNSURLARIN YÖNETİMİ: BÖLGESEL DÜZEN ÜZERİNE YAPTIRIMLAR

Çin'in 1990'lı yıllarda küresel sistemde etkisi hissedilmeye başlayan yükselişi, Batı merkezli uluslararası literatürde çoğunlukla "tehdit algısı" oluşturan analiz ve yorumlar üzerinden değerlendirilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Müge YÜCE

Batılı değerler sisteminin bir bileşeni olan serbest piyasa ilkelerinden en fazla faydayı sağlayan ülke olarak Çin'in zaman içinde giderek daha demokratik bir yönetim anlayışını benimseyeceği beklentileri gerçekleşmemiş, bunun aksine Komünist Parti yönetiminin otoriter eğilimleri arttıkça tehdit söylemleri de literatürde hâkimiyet kazanmıştır.

40 yılı aşkın süre boyunca yüksek ve istikrarlı ekonomik yükselişi, agresif doğrudan yabancı yatırımları, döviz rezervleri ve küresel yönetişime katılma yönünde gösterdiği irade Çin yükselişini "mucize" haline getirse de 21. yüzyıl bu anlatının değişmesini zorunlu kılan kırılmalardan dolayı şüphelenecektir. Uzun süreli hızlı yükseliş sürecinin yarattığı toplumsal, ekonomik ve ekolojik sorunlar Komünist Parti yönetiminin meşruiyetini ve Çin'in küresel sistemdeki uzun vadeli konumunu belirleyecek kritik unsurlara dönüşmüş durumda.

İlk kez 2010 yılında ABD'yi geçerek dünyanın en fazla enerji tüketen ülkesi haline gelen Çin, bu tarihten itibaren enerji kullanımındaki en büyük artışı 2021 yılında kaydetmiş. Bu yıl aynı zamanda Çin'in ülke içindeki gelir dağılımı eşitsizliğinde en yüksek seviyeleri gördüğü yıllardan biri olmuştur. Piyasa reformlarının

1 Dr. Öğr. Üyesi Müge Yüce, Atatürk Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

başladığı 70'lerin sonunda dünyanın gelir dağılımı en eşit ülkeleri arasında olan Çin günümüzde gelir dağılımı en eşit olmayan ülkeler arasında yer almaktadır. Birleşmiş Milletler'in 0.4 üzerini alarm seviyesi olarak belirlediği Gini indeksinde 2021 verilerine göre Çin, 0.466 ile en yüksek seviyelerden birine sahiptir (Statista, 2022).

Gelir dağılımı eşitsizliğinin bir bileşeni olan bölgesel eşitsizlik, kendisini en güçlü şekilde kıyı ve iç bölgeler arasındaki farklılıklarda göstermektedir. Gelir eşitsizliği ile beraber

enerji ithalatına bağımlı bir yapı seyreden sürekli hızlı büyüme Çin'in ithal enerji kaynaklarına bağımlılığının 2022'de %72 düzeyinde gerçekleşmesine sebep olmuştur (China Daily, 2022). Son yirmi yılın en düşük seviyesi olan %72 düzeyi, ithal enerjiye bağımlılıkta alarm seviyesinin çoktan geçildiğini gösteren bir oran. Bu sebeple enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve ulaştırma hatlarında kontrolün sağlanmasını içeren enerji güvenliği, Çin için iç ve dış politikayı yönlendiren temel unsur haline gelmiştir.

2021 yılı aynı zamanda Çin'in liderliğini yaptığı Şanghay İşbirliği Örgütü'nün İran'a tam üyelik, Suudi Arabistan, Katar ve Mısır'a diyalog ortağı statüsü verildiği yıl olmuştur. Genişlemeden ziyade derinleşmeye önem verdiği örgütün sınırlarının Orta Asya'dan

"Birleşmiş Milletler'in 0.4 üzerini alarm seviyesi olarak belirlediği Gini indeksinde 2021 verilerine göre Çin, 0.466 ile en yüksek seviyelerden birine sahiptir (Statista, 2022)."

Ortadoğu'ya doğru genişlemiş olması, Çin'in ulusal ihtiyaçları doğrultusunda bölgesel ve küresel düzeyde konumlanışını gösteren özel örneklerden birini oluşturmaktadır.

“KÜRESEL GÜVENLİK İNİSİYATİFİ” HANGİ KIRILGAN NOKTALARI ELE VERİYOR?

Enerji tüketimi, ekonomik büyüme ve ulusal gelir dağılımı gibi ölçütler açısından alarm düzeyinde olan Çin, 2022 yılında ilk kez dile getirilen Küresel Güvenlik İnisiyatifi vizyonunu 2023 yılı Şubat ayında resmî olarak ilan etmiştir. Çin'in geleneksel dış politika ilkeleri üzerine kurulan belgede dikkati çeken en önemli ayrıntılardan bir tanesi “insanlığın bölünmez bir güvenlik topluluğu” olarak tanımlanması. Birey ve toplum güvenliği, geleneksel ve geleneksel olmayan güvenlik alanları ile kalkınma ve güvenlik arasında ayırım gözetmeyen, tüm bunların bölünemez bütünler olduğunu söyleyen bakış açısı, Batılı dünya görüşünün karşıtlıklar üzerine kurulu değerler anlayışı ile tam bir zıtlık içerisinde bulunmaktadır.

Küresel yönetim düzeyine geleneksel Çin bakışını entegre etmeye çalışan Çin Komünist Partisi yönetimi, ülke içinde de “güvenlik” unsurunu ön plana çıkarmış ve ülke vatandaşlarının kamu veya özel alan fark etmeksizin hemen bütün eylemlerinin puanlandığı ve bu puanların devlet güvenliğine yönelik bütüncül şekilde değerlendirildiği bir sistemi hayata

geçirmiştir. Çin'in hem küresel toplum hem din vatandaşları için tasarladığı ve güvenlik kaygıları zeminine yerleştirilen bu yönetim anlayışı, yapay zekâ ve robotik teknolojilerinin etkin kullanımı ile iç ve dış politikada kontrol ve baskı araçlarını daha sık kullanılacağına, bu da Pekin yönetiminin giderek daha kırılğan hissettiği anlamına geliyor.

HİNT-PASİFİK'TE ÇİN'İN ÇEVRELENMESİ PEKİN YÖNETİMİNİ ORTA ASYA VE ORTADOĞU'DA DAHA ETKİN BİR GÜÇ HALİNE GETİRİR Mİ?

Enerjide ithalata olan yüksek bağımlılık seviyesi, ülke içinde artan gelir eşitsizliği ve çevresel bozulma gibi iç sorunların yanı sıra Hint-Pasifik Bölgesi'nde ABD ve AB'nin bölgesel güçlerle ittifak kurarak Çin'i çevreleme politikalarına maruz kalan Pekin yönetimi şuan için çözümü iç ve dış politikada kontrol ve gözetimin arttırılmasında bulmuş görünüyor. Bu politikaların orta vadede neye dönüşeceği analizini mevcut sistem içerisindeki dinamik faktörlere bağlı olmakla birlikte Çin'in iki bin yıla uzanan devlet geleneğine bakmak, fikir yürütmek adına yol gösterici olabilir.

19. yüzyılda yaşanan Afyon Savaşları sonrasında Doğu limanlarını Batılı emperyalist güçlere bırakmak zorunda kalan Çin İmparatorluğu, bu dönemde Orta Asya'da Rus İmparatorluğu ve Britanya

arasında devam eden rekabet ortamından (Great Game) faydalanarak, çareyi Batı sınırlarını genişletmekte ve kontrolünü artırmakta bulmuş, Doğu Türkistan'ı "Yeni Sınırlar" ilan ederek imparatorluk topraklarına katmıştır.

Bugün Doğu ve Güney Çin Denizi'nde yaşanan anlaşmazlıklar sebebiyle bölgesel ve küresel güçlerle karşı karşıya gelen Çin ABD, AB ve Hindistan'ın dâhil olduğu bölgesel ittifak oluşumları sebebiyle 19. yüzyıldakine benzer bir "aşağılanma" dan kaçınmak üzere Asya&Pasifik'teki faaliyetlerine ek olarak Batı sınırlarından kara çıkışına yeniden odaklanmış durumda.

Siyasi rejiminin güvenliği ülkedeki refahın artırılmasına, refahın artırılması için ise enerji arz güvenliğinin sağlanmasına ihtiyaç duyan Çin, Hint Okyanusu'ndan geçen enerji ulaştırma hatlarında meydana gelecek olası bir kesintiye karşı 21. yüzyılda şaşırtıcı olmayacak şekilde Batı sınırları üzerinden kara bağlantısını geliştirmek zorundadır. Kuşak Yol İnisiyatifi olarak adlandırılan bu jeopolitik proje, bugün Çin'in küresel güç olma hedeflerinden bağımsız şekilde imparatorluk geçmişindeki politikaların günümüzdeki yansıması olarak okunabilir.

Enerji ve mal ticaret akışının kontrolünde kara çıkışı olan ulaştırma yolları kadar önemli olan bir diğer husus, Çin'in enerji tüketiminde fosil yakıtların payının azaltılarak yenilenebilir enerji kaynaklarının payının çoğaltılmasıdır. 14. Kalkınma Planı hedeflerine göre 2025'de yenilenebilir enerji kaynaklarının payını %51'e yükseltmek isteyen Çin bu hedefine iki yıl önce ulaşarak 2022 sonunda yenilenebilir enerji kaynaklarının payını %50.9'a yükseltmeyi başarmıştır (Solar Paces, 2023). Tüm bu veriler ile bölgesel ve küresel gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda Çin, kendisi için jeo-stratejik ve jeo-ekonomik önemi yüksek olan Sincan Uygur Özerk Bölgesi² dâhil olmak üzere ülke içinde vatandaşların

dijital gözetimine ağırlık verdiği ve Orta Asya, Ortadoğu bağlantılarında nüfuzunu arttırdığı bir politika düzlemine geçiş yapacaktır. Rusya'nın Ukrayna'da sürdürdüğü savaşın etkisi ve Avrasya coğrafyasında meydana gelen diğer gelişmeler, Çin'in Batı Asya olarak adlandırdığı Sincan-Orta Asya-Orta Doğu bölgesini ülkenin güvenliği için stratejik bir noktaya taşımıştır.

Çin'in Batı Asya ve Avrasya açılımında bölgesel etkisi yüksek bir aktör olarak Türkiye önemi yadsınamayacak bir konuma sahip olacaktır. Karşılıklı ilişkilerin orta ve uzun vadede kazan-kazan temelinde geliştirilebilmesi Pekin'in iç ve dış güvenlik çıkmazlarının doğru yorumuna bağlı olacak. Bu sebeple Türkiye'de akademi, politika ve sivil toplum düzeyinde Çin'in güçlü ve kırılabilir taraflarının doğru şekilde analiz edilebilmesi için akademi, politika ve sivil toplum düzeyinde daha iyi organize edilmiş çabalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda üniversitelerde lisans ve lisansüstü öğretim müfredatlarında yapılacak güncellemeler, Çin'in ve Çin-Türkiye ilişkilerinin analizi için yeterli donanımına sahip bireylerin yetişmesinde öncelik verilmesi gereken bir husus olarak ön plandadır.

KAYNAKÇA

China Daily (2022, 24 Şubat). China's oil dependence on imports sees drop. <https://www.chinadaily.com.cn/a/202202/24/WS6216e135a310cdd39bc889be.html>

Solar Paces (2023, 20 Haziran). China just met its 50% renewable energy target early. <https://www.solarpaces.org/chinas-51-renewable-energy-target-was-achieved-early/#:~:text=Non%2Dfossil%20fuel%20power%20sources,fossil%20fuel%20capacity%20by%202025>

Statista (2022, 8 Aralık). Inequality of income distribution based on the Gini coefficient in China from 2004 to 2021. <https://www.statista.com/statistics/250400/inequality-of-income-distribution-in-china-based-on-the-gini-index/>

² Sincan Uygur Özerk Bölgesi, Çin'in bugün sahip olduğu kömür rezervlerinin %40'ını, petrol ve doğalgaz rezervlerinin ise %30 ve %34'ünü barındırmaktadır.